

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ – ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Умови переходу людства від індустріальної до постіндустріальної (інформаційної) цивілізації актуалізували проблему оптимізації функціонування людського фактора в соціальній практиці, орієнтують на необхідність вкладання інвестицій в людину, яка створює інтелектуальний потенціал країни. Від його якості залежить майбутнє суспільства, розбудова демократичної, соціальної, правової держави, громадського суспільства. Цей перехід зумовив зміну соціоцентричної парадигми на індивідоцентричну, що не могло не вплинути на мету системи освіти й виховання, а саме формування індивідуальності – особистості з високим творчим технологічним потенціалом й соціогуманістичним спрямуванням світогляду.

У системі освіти певною мірою здійснюється перехід від традиційної системи репродуктивно-консервативної парадигми до прогресивно-

гуманістичної. Це відбиває світові тенденції глобалізації та інформатизації й вимагає подальшого переходу до ціннісно-особистісно-орієнтованої освітньої системи, де студент стає повноцінним суб'єктом навчального процесу і де панує педагогіка партнерства.

Зміна моделі навчального процесу: перехід від репродуктивного навчання – «переливання» знань із однієї голови в іншу, від викладача до студентів – до креативної моделі (коли в навчальній аудиторії моделюються життєві ситуації чи процеси, а студенти залучають свої знання чи виявляють творчі здібності, аналізуючи життєві ситуації, та випрацьовують моделі їх вирішення), стає вимогою сучасності. Це можливо лише у розвинутому, насиченому, варіативному електронно-освітньому середовищі на основі індивідуальних навчальних планів студентів.

Інформаційна (постіндустріальна) цивілізація з людиномірним підходом передбачає індивідуалізацію освітнього процесу та його безперервності. Тобто освіта через все життя та необхідність формування нового наукового світобачення – ноосферного світогляду, екологічного імперативу, особистої відповідальності за збереження усіх форм життя. Отже, йдеться про орієнтацію системи освіти на розвиток індивідуальних здібностей і можливостей, створення умов для творчості й самореалізації особистості, формування у неї аналітичних, комунікативних та інших інтелектуальних умінь. Американські та європейські науковці обстоюють ідею особистісно-орієнтованої освіти гуманістичного типу, звернену до людини і наповнену людськими сенсами, що забезпечує саморозвиток особистості, розгортання її індивідуальності, повноцінне задоволення її освітніх, духовних, життєвих запитів і потреб.

Міністерство освіти і науки України запропонувало ВНЗ з 2010/2011 навчального року впроваджувати індивідуальну освітню траєкторію студента. Йдеться, по-перше, про вільний вибір у вивченні навчальних дисциплін соціально-економічного і гуманітарного циклу на перших двох курсах навчання. По-друге, на третьому і четвертому курсах бакалаврської підготовки в розподілі навчального часу із циклів фундаментальної, природничо-наукової, загальноекономічної, професійної та практичної підготовки передбачається не менше 50% часу виділити на вибіркочу частину змісту освіти, яка порівно поділяється між самостійним вибором ВНЗ і вільним вибором студента. По-третє, навчання за індивідуальним навчальним планом студента в рамках експерименту за програмами міжгалузевої індивідуалізованої гуманітарної освіти (МІГО). Отже, індивідуалізація підготовки випускників вищої школи вимагає, окрім загального навчального плану за спеціальністю, підготовку спеціалістів

і за індивідуальними планами, які враховують індивідуальні запити студентства, що відбивають їхні біографічні проекти.

Зрозуміло, що створення ситуації вільного вибору ще не означає, що цей вибір буде свідомим і обґрунтованим, оскільки в більшості студентів не сформований власний біографічний проект, недостатньо знань, досвіду для самопізнання, самооцінки й самопроектування у світоглядних і технологічних вимірах. Але, як відомо, без самостійної праці, без кропіткої роботи над собою, без подолання труднощів неможливо досягти досконалості. Тільки цілеспрямованість, велика, довготривала, добре організована праця та вміння не гаяти марно час складають той реальний шлях розвитку будь-яких здібностей, доведення їх до вищого рівня. Багато великих людей мають право сказати, що без їх власної волі й завзяття, яких вони доклали для саморозвитку, вони б не були такими, якими стали. Тому слід створювати у ВНЗ систему організаційного й методичного супроводу індивідуальної освітньої траєкторії студента.

Перехід від авторитарної педагогіки до педагогіки партнерства передбачає реконструювання досвіду керівництва процесом самонавчання, самоосвіти студентства, що порозгублювався. Оволодіння культурою інтелектуальної праці й вироблення індивідуального стилю інтелектуальної діяльності можливо за допомогою звернення студентів до досвіду життя і діяльності відомих, знаменитих людей різних епох (часів), входження у їх творчу лабораторію. Ініціатори створення, функціонування Малої академії наук та її керівники висувають ідею, що університетським вченим слід працювати як зі студентами, так і з школярами. Брати участь у підготовці талановитої молоді, виховувати допитливість у підлітків і юнацтва, робити їх співучасниками створення нових знань, вчити самостійно працювати з науковою літературою, формувати навички критичного мислення.

Реформа освіти вимагає переходу від школи пам'яті до школи мислення, до розвиваючого навчання. Важливим у цьому напрямі уявляється формування у студентів ціннісних орієнтацій, настанов на вивчення змісту навчальних дисциплін, розвиток пізнавального інтересу до їх проблематики, здібності орієнтуватись у книжковому світі та електронних ресурсах, що стрімко розростаються. Студентам потрібна допомога педагогів у виробленні навичок та вмінь самостійного пізнання змісту, специфіки відповідної системи знань, в оволодінні методикою, технікою, технологією самоосвіти, практикою планування бюджету часу та його раціонального використання, особливо на молодших курсах. В організації вивчення навчальних дисциплін, здійсненні поточного і підсумкового контролю у полі зору викладача має бути не тільки кількість

і якість засвоєної інформації, але й засоби її отримання, аналізу й узагальнення, системності знань, досвід творчої активності, міра гармонійності розвитку різних типів мислення. У проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років підкреслюється, що одним із результатів реформування освіта має перетворитися на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати знаннями протягом життя та застосовувати ці знання в практичній діяльності.

Реалізація завдань реформування вищої освіти вимагає високої педагогічної культури викладачів, бажання і здібності вирішувати (розв'язувати) накопичені проблеми. Доцільно це реалізувати за допомогою індивідуалізації процесу навчання на засадах педагогіки співпраці. Пріоритет слід надавати тим формам навчального процесу, які дозволяють максимально реалізувати принцип індивідуалізації навчання. Вони мають набути офіційного статусу.

На думку президента Академії педагогічних наук України В. Г. Кременя, виклики XXI ст. орієнтують на «людиноцентризм», на визначення шляхів гуманізації освіти. Співвідношення сил людини і її середовища у наш час докорінно змінюється у бік посилення залежності середовища від діяльності людини. Тому і педагоги, і вихованці мають знати людину як складну підсистему навколишнього світу без внутрішніх джерел життєзабезпечення. Слід розглянути і вирішити питання про включення у навчальні плани підготовки бакалаврів і магістрів до блоку соціально-гуманітарних дисциплін як обов'язкової навчальної дисципліни «Людинознавство» в обсязі 2–3 кредитів. В умовах панування індивідоцентристської парадигми сучасної цивілізації кожен громадянин, особливо людина з вищою освітою, має володіти науковими знаннями про людину як біологічну, соціальну і духовну істоту і використовувати ці знання для виховної роботи та самовиховної діяльності.